

№ 15 (368)
Красавік 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Памяць: кніга пра ваеннае
маленства –** стар. 3
- **Наша гісторыя: М. Федароўскі
і люд беларускі –** стар. 4
- **Рэгіён: Геранёны
і Крыпулі –** стар. 5 і 6

На тым тыдні...

✓ У Гомельскім палацава-паркавым ансамблі (нагадаем, што сёлета Гомель – культурная сталіца Беларусі) **5 красавіка** адбылося **II пасяджэнне Рэспубліканскага грамадскага савета па справах культуры і мастацтва**. Яго тэма гучала «Культура: выхаванне праз усё жыццё». З уступным словам да прысутных звярнуўся міністр культуры Рэспублікі Беларусь Павел Латушка.

✓ **6 красавіка** ў канцэртнай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі пад час **справаздачнага канцэрта студэнтаў, магістрантаў, аспірантаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, лаўрэатаў міжнародных конкурсаў** выконваліся творы розных жанраў і эпох. Адметна, што са сцэны гучалі інструменты з калекцыі акадэміі музыкі – унікальная скрыпка XVII ст. працы Андрэа Гварнеры і срэбная флейта Marimatsu. У канцэрце бралі ўдзел сімфанічны аркестр «Малдая Беларусь», ансамбль цымбалістаў «Лілея», аркестр народных інструментаў педагагічнага факультэта Магілёўскага філіяла акадэміі музыкі, трыо «Экспрэсія» ды інш.

✓ **7 красавіка** ў Галерэі TUT.BY адкрылася **выстаўка фотамайстра Сяргея Брушко «Аскепі з дзённіка»**. Ён вядомы як фатограф-дакументаліст, шмат гадоў працаваў у газеце «Чырвоная змена». Многія знаўцы фотамастацтва ставяць яго ў адзін шэраг з вялікім майстрам рэпартажнага жанру Анры Карцье-Брэсонам. Большую частку прадстаўленых у экспазіцыі працаў раней ніхто не бачыў. Выстаўка С. Брушко – яго погляд на штодзённасць беларускага жыцця 1980-х гадоў, на будзённасць, каштоўнасць і прыгажосць якой часцікам застаюцца нікім не заўважанымі. Дзякуючы гэтым працам фотамайстар і стаў вядомы. Гэта – амаль інтымны дзённік чалавека, у якім простымі словамі распавядаецца пра любоў да роднай хаты і прыроды, пра дзяцінства і багата іншага, што ўносіла яркія фарбы ў жыццё і працы аўтара.

Краязнаўчыя чытанні

Першыя Клімавіцкія – адбыліся!

Клімавіцкая зямля, як і любы іншы куток нашай краіны, можа ганарыцца сваімі краязнаўцамі. Вялікі ўклад у вывучэнне і апісанне нашага горада зрабіў Сяргей Ільч Яраслаўцаў, выкладчык Клімавіцкай павятовай мужчынскай гімназіі, які ў 1914 годзе выдаў брашуру «Горад Клімавічы Магілёўскай губерні». Працягнуў гэтую справу летапісец роднага краю Францыск Іванавіч Асмалоўскі: у 1968 годзе ён скончыў працу над рукапісам «Клімавічы і Клімавіцкі раён», які, на жаль, так і не пабачыў свет і цяпер захоўваецца ў раённым краязнаўчым музеі.

29 сакавіка ў актавай зале Клімавіцкага цэнтра турызму, краязнаўства і экскурсіяў (ЦТК і Э) дзяцей і моладзі адбыліся першыя краязнаўчыя чытанні педагогаў раёна па тэме «Краязнаўства на Клімаўшчыне: сучасны стан і перспектывы развіцця». Пад час урачыстага адкрыцця ўдзельніцаў вітала загадчык аддзела ідэалагічнай работы райвыканкама Марына Пракопчык. Намеснік начальніка аддзела адукацыі Тамара Навумава адзначыла, што гэта вельмі знакавая падзея ў школьным краязнаўстве нашага раёна.

Працягнуў працу чытаннаў кандыдат гістарычных навук Аляксандр Коласаў з дакладам «Першапраходцы

зямлі Клімавіцкай у каменным веку», напісаным па матэрыялах археалагічных даследаванняў у нашым раёне з 2005 года. Ён ахарактарызаваў асноўныя этапы засялення чалавекам нашых мясцінаў у каменным веку, а таксама засяродзіў увагу на сусветным значэнні матэрыялаў, знойдзеных на стаянцы першабытнага чалавека Рудня-1.

Даволі цікава і арыгінальна расказала аб працы школьнага музея па даследаванні гісторыка-культурнай спадчыны Лабжанскага сельскага Савета настаўнік гісторыі мясцовай школы-сада Ірына Наваградская.

Усяго да ўвагі ўдзельнікаў былі прадстаўлены 15 дакладаў, у якіх выступоўцы агучылі розныя пытанні ад арганізацыі працы школьнага музея да вы-

карыстання краязнаўства ў навучальным і выхаваўчым працэсе ў школе. Частка дакладаў была прысвечаная гісторыі горада і яго ваколліцаў, бо менавіта сёлета наш горад адзначаць сваё 430-годдзе. Напрыканцы канферэнцыі творчае аб'яднанне «Ветразь» прадставіла дакументальны фільм «Спадчына Аляксандра Галкоўскага» пра мясцовага краязнаўцу і захавальніка народных традыцыяў з вёскі Судзілы.

Хочацца спадзявацца, што падзея падштурхне настаўнікаў нашага раёна да больш плённай працы на ніве краязнаўства. І тады ў нас адбудуцца другія, трэція, чацвёртыя краязнаўчыя чытанні.

*Пётр ШАШКОЎ,
метадыст Клімавіцкага
ЦТК і Э*

Падпісання на нашу газету
можна з любога месяца

Да Міжнароднага дня помнікаў!

Набліжаецца 18 красавіка, а разам з ім і Фэст экскурсаводаў!

Нарэшце закончаная ўся папярэдняя праца: падрыхтаваны экскурсаводы, набраны штат валанцёраў, надрукаваны паштоўкі, праведзеныя вынікі конкурсу гістарычных фотакалажаў...

Хаця ўжо ўсё і гатовае да свята, але ў сувязі з трагічнымі падзеямі 11 красавіка ў Мінску арганізатары Фэсту вырашылі перанесці запланаваныя ў сталіцы экскурсіі. У рэгіёнах частка экскурсііў таксама будзе адмененая. Пройдзе Фэст з 29 красавіка па 1 мая.

Сачыце за інфармацыяй у інтэрнэце на сайтах tut.by і tio.by, дзе вы зможаце пабачыць поўныя расклады экскурсііў, а таксама па падрабязную інфармацыю звяртайцеся па тэлефонах **МТС 5 571 124** (каардынатар па Мінску Цімох Акудовіч) і **2 772 944** (каардынатар па рэгіёнах Наста Кадыгрыб).

Уласная інфармацыя

Краязнаўчае супрацоўніцтва

Мядоцкі край – унікальны кутчак Барысаўскага раёна, дзе захоўваюць і развіваюць аўтэнтчныя традыцыі. У Мётчанскай адукацыйна-выхаваўчай установе «Школа-садок» працуе ўнікальны калектыў «Берагіня». Вучні пад кіраўніцтвам сваіх настаўнікаў Антаніны Абрамовіч і Міколы Козенкі ўдзельнічалі ў прэстыжных міжнародных фестывалях народнага танца «Палескі карагод», «Сожскі карагод», «Беларуская полька».

У школе праводзіцца вялікая краязнаўчая праца. Таму невыпадковым падаецца і адкрыты ўрок, што прайшоў у Мётчы па кнізе Алеся Карлю-

кевіча «Радзімазнаўства». Разам з аўтарам вялі яго галоўны рэдактар часопіса «Полымя» паэт Мікола Мятліцкі і рэдактар аддзела прозы часопіса Уладзімір Саламаха. Палымянцы самі выступілі з ініцыятывай правядзення ўрока як часткі асобнага праекта, скіраванага на пашырэнне стасункаў пісьменнікаў са школай.

Варта адзначыць, што зараз у Мётчы працуюць ажно тры грамадскія літаратурна-краязнаўчыя музеі: «Літаратурны космас Мётчы» (кіраўнік Уладзімір Лайкоў), гісторыі школы імя Міхаіла Вінакурава (кіраўнік Настасся Масарноўская), этнаграфіі (кіраўнік Анта-

ніна Абрамовіч). Асабліва ўражвае фонд кніг з аўтографамі беларускіх пісьменнікаў у музеі «Літаратурны космас Мётчы». Асобна вылучаецца калекцыя з некалькіх паэтычных зборнікаў народнага паэта Беларусі Рыгора Барадулліна. Ён быў не толькі мётчанскім госцем школьнікаў і настаўнікаў, але і верш напісаў пра Мётчы і Мядоцкі край:

Для злых душою – вотчына,
Для шчырадушных – рай!
Хай будзе не сурочана
Твая краса, Мядоцчына –
Малечых веснаў грай.

Кастусь ЛЕШНИЦА

Круглы стол

Юбілей Беларускага музея і яго стваральніка

Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь 27 чэрвеня мае намер правесці круглы стол, прысвечаны 130-годдзю з дня нараджэння Івана Луцкевіча і 90-годдзю заснавання Віленскага беларускага гісторыка-этнаграфічнага музея імя І. Луцкевіча.

Нагадаем, што Іван Іванавіч Луцкевіч (1881–1919) – палітычны дзеяч, археолаг, этнограф, публіцыст, адзін з пачынальнікаў і ідэйных кіраўнікоў беларускага культурна-асветніцкага і грамадска-палітычнага руху на пачатку XX ст. Ён збіраў і даследчыў беларускіх старажытнасцяў. Асабістая калекцыя гэтага чалавека стала асновай Віленскага беларускага гісторыка-этнаграфічнага музея, што існаваў у 1921–1945 гг. Пасля закрыцця музея большасць збораў была перададзена ў Гісторыка-этнаграфічны музей Літвы, Цэнтральную бібліятэку Акадэміі навук Літвы, частка з іх трапіла і ў музейныя зборы Беларусі.

Шматгранная дзейнасць І. Луцкевіча знайшла адлюстраванне ў навуковых і публіцыстычных выданнях па гісторыі, мастацтве, кніжнай культуры Беларусі, аказала значны ўплыў на творчасць Янкі Купалы, Якуба Коласа,

Максіма Багдановіча і іншых беларускіх пісьменнікаў і паэтаў. Размова аб гэтым вялася на выстаўцы «Спадчына, якая належыць Беларусі», прысвечанай 115-годдзю з дня нараджэння гэтага выбітнага дзеяча і 75-годдзю з часу заснавання Беларускага музея (праходзіла ў 1996 г. у Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі).

Сёлета арганізатары круглага стала запрашаюць да ўдзелу ў працы гісторыкаў, культуролагаў, мастацтвазнаўцаў, супрацоўнікаў музеяў, архіваў і ўсіх зацікаўленых асобаў. Заяўкі на ўдзел трэба даслаць да 15 мая 2011 г. У заяўцы неабходна ўказаць прозвішча, імя, імя па бацьку, пасаду, вучоную ступень, а таксама фармат удзелу (выступленне, паведамленне ці ўдзел у дыскусіі). Выдаткі – за кошт арганізацыі, што камандзіруе.

Матэрыялы круглага стала арганізатары плануюць надрукаваць у зборніку навуковых працаў «Музейны веснік».

Па дадатковую інфармацыю можна звяртацца ў Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь (вул. К. Маркса, 12, Мінск, 220030), а таксама па электронным адрасе histmuseum@tut.by і тэлефоне/факсе (017) 227 36 65.

Уласн. інфарм.

Падпісачца на «Краязнаўчую газету» можна ў кожным паштовым аддзяленні краіны

Індывідуальная падпіска

1 месяц	5 430 руб.
3 месяцы	16 290 руб.
6 месяцаў	32 580 руб.

Ведамасная падпіска

1 месяц	5 660 руб.
3 месяцы	16 980 руб.
6 месяцаў	33 960 руб.

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету **63320**
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета Колькасць камплектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ

КАРТКА на газету **63320**
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____ руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расойкі	_____ руб.	

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

Дзе варта пабываць

Стварыце свята сэрцам

Бадай, кожны з неярпліваасцю чакае першыя прыкметы вясны: звон капяжы, ручайкі, пралеска... А калі зацвіце вярба, калі з'яўляюцца ўсіммі любімыя «коцікі» – гэты нерукатворны цуд, можна перавесці дух і на поўны голас выгукнуць: «Вясна прыйшла!». Цяпер самы час рыхтавацца да цудоўных вясновых святаў – Вербнай нядзелі і Уваскрасення Хрыстова. А ці хочацца вам навучыцца ствараць цуды сваімі рукамі? Калі так, то ў бліжэйшую суботу варта завітаць у Літаратурны музей Максіма Багдановіча, які на дзень ператворыцца ў майстэрню святочных падарункаў. Арганізатары абяцаюць, што на майстар-класах будуць прадстаўленыя як традыцыйнае дэкаратыўна-ўжытковое мастацтва, так і сучасныя віды ручных вырабаў. І заклікаюць: стварайце цуды сваімі рукамі, сваім сэрцам, сваёй душой!

Такім чынам, 16 красавіка з 12 да 18 гадзінаў у музеі Багдановіча ў рамках імпрэзы «Красавіцкія коцікі» адбудзецца майстар-класы і аўтарскія міні-выстаўкі. З 18.30 да 20 гадзінаў запланаваны выступленні моладзевых рок-гуртоў «Alta Mente», «Скрыжалі», «Violet Cup». Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 334-42-69.

Уласн. інф.

Увага: конкурс!

Створым музей знак

Сёлета мы святкуем 120-годдзе з дня нараджэння знакавага для Беларусі паэта, празаіка, крытыка і публіцыста **Максіма Багдановіча**.

А 1 красавіка адзначыць сваё 30-годдзе Літаратурны музей Максіма Багдановіча – адзін з найпрыгожых музеяў беларускай сталіцы. Шмат за гэты час зроблена: сабраны вялікі музейны фонд, адкрытая экспазіцыя ў Траецкім прадмесці, створаныя два філіялы – «Беларуская хатка» і «Фальварак Ракуцёўшчына». Пры дапамозе нашых супрацоўнікаў запрацаваў таксама Дом-музей М. Багдановіча ў Яраслаўлі, вядзецца актыўная культурна-адукацыйная дзейнасць, ствараюцца часовыя выстаўкі.

Літаратурным музеем Максіма Багдановіча на гэты год запланавана безліч разнастайных мерапрыемстваў па ўшанаванні вялікага беларускага паэта: новыя выстаўкі, імпрэзы, публікацыі ў газетах і часопісах. Сярод іх і конкурс – «Лагатып Літаратурнага музея Максіма Багдановіча». Так стала, што на сённяшні дзень музей не мае свайго лагатыпа – адметнага і непаўторнага, арыгінальнага і стыльнага. А так хочацца быць пазнавальнымі, каб і ў нас быў свой сімвал, па якім было б лёгка пазнаць музей і газеце і часопісе, на тэлебачанні, на вуліцах Мінска і г.д.

Таму шчыра запрашаем да ўдзелу ў конкурсе «Лагатып Літаратурнага музея Максіма Багдановіча». Стварыце зрокава прывабны знак музею Максіма і пакіньце сваё імя ў гісторыі Беларусі.

На конкурс прымаюцца працы ў неабмежаванай колькасці, выкананыя ў любой тэхніцы малюнка, а таксама ў выглядзе графічных файлаў на электронных носбітах. Тэрмін – да 30 жніўня 2011 года.

Лаўрэаты конкурсу ўзнагароджаюцца дыпламамі і прызамі. Па яго завяршэнні ў верасні 2011 года абяцаем урачыстае віншаванне ўдзельнікам і выстаўку найлепшых працаў.

Працы дасылайце на адрас *Літаратурнага музея Максіма Багдановіча*: 220029, г. Мінск, вул. М. Багдановіча, 7а, ці ў электронным выглядзе на паштовыя скрынкі bagdanovich@tut.by, simbagdanovich@rambler.ru. Пры афармленні абавязкова пазначайце сваё прозвішча, імя, імя па бацьку, паштовы адрас, e-mail (пры наяўнасці), тэлефон.

Паважаныя сябры, падтрымайце гэты музейны праект! Раскажыце таксама сваім сябрам пра конкурс і яго ўмовы. Будзем разам!

Ірына МЫШКАВЕЦ, каардынатар праекта (тэл. (017) 334 42 69)

Свята ў Вязынцы

Святам «Гуканне вясны» распачаў сёлетні сезон выязных мерапрыемстваў Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, якое адбылося напрыканцы сакавіка ў філіяле музея «Вязінка».

Папярэдні рэпартаж пра «Гуканне вясны» нашае выданне рабіла з Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту (в. Азярцо Мінскага раёна).

Адметнасцю купалаўскіх гуканняў было тое, што ў іх удзельнічала шмат мо-

ладзі (свята ладзіла Студэнцкае этнаграфічнае таварыства). У скансэне вясну гуканні толькі адзін фальклорны гурт, тут жа іх было шмат: з Мінска («Горынь», «Квецень», «Ніаміна», «Guda»), Полацка («Княжыч»), Ракава («Гасцінец») і інш. Нават можна было нацешыцца традыцыйнымі «перапевамі», калі гуканне падхоплівалася, працягвалася, перадавалася ад аднаго да другога гурта як вяснова эстафета. Усе ахвочыя маглі паўдзельнічаць у карагодзе, гульнях і нават ад-

чуць сябе вясновай птушкай у небе, гушкаючыся на арэлях.

Адбыўся майстар-клас па народных вясновых моладзевых гульнях, у тым ліку «Цяцёрка», «Удавец», «Баяры».

Яны былі вельмі відовішчныя і захапляльныя. І гэтак яшчэ раз пераконвае, што калі відовішча цікавае, не трэба ніякіх дадатковых «узмяцняльнікаў» уражання. Таму, відаць, не было заўважана пад час свята ніякіх моцных напояў, нават піва. А падсілкавацца

было чым. Пакаштаваць свае адмысловыя стравы прапанавала харчэўня «Вар'яцкі певень». Тут былі і бліны, і выпечаныя з цеста жаўранкі, і поліўка з сачавіцы і нават гарбата з 15 зёлак. Дарэчы, гаспадары «пеўня» і апранутыя былі адпаведна, што таксама прываблівала гасцей.

Кірмаш традыцыйных рамесных вырабаў ад Студэнцкага этнаграфічнага таварыства не вельмі ўразіў. Былі пара лялек у традыцыйных строях, тканых паясоў, жаночых упрыгожанняў са шкла, керамікі, воўны і вясновыя керамічныя птушкі-свісцёлкі. Затое можна было набыць дапаможнікі па вырабе выцінанак, элементаў жаночых строяў, ткацтва на дошчачках.

Свята атрымалася прыгожым і захапляльным і пакінула вельмі станоўчыя ўражанні. Нават не хацелася яго пакідаць.

Добрую справу робіць Студэнцкае этнаграфічнае таварыства. Трэба заахвочваць да яе як мага больш моладзі. Тады беларускія народныя традыцыі захавацца не толькі ў энцыклапедычных даведніках.

Зм. ВОЖЫК

3 бібліятэкі «КТ»

Акупацыя дзіцячымі вачыма

Пра гэта чарговая кніга вядомага краязнаўца **Уладзіміра Кісялёва пад назваю «Параненыя ўспаміны», што выйшла ў выдавецтве В. Хурсіка накладам 200 асобнікаў.**

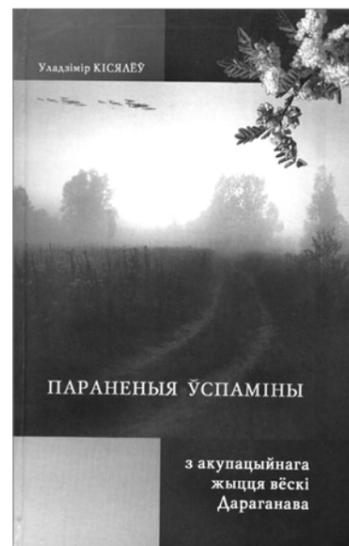
Уладзімір Кісялёў – з новага пакалення даследчыкаў гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, з тых, каго прынята называць «падранкамі вайны». Дзеці ліхалецця, перажыўшы яго, успрымаюць жудасныя падзеі варожай акупацыі, барацьбу сваіх бацькоў супраць фашысцкай навалы дзіцячымі вачыма. Іх вочы і слых, з аднаго боку, зафіксавалі тое, што адбывалася непасрэдна з імі і іхнімі бацькамі на працягу 3-х гадоў фашысцкага панавання, з другога боку, на іхнюю свядомасць моцна паўплывала ідэалагічная апрацоўка варожых бакоў – і змагароў за свабоду, і акупантаў. Гэтае ўнутранае супрацьстаянне заўсёды

залежала ад таго, на якім баку апыналіся іхнія бацькі. Бацькоў жа вайна падзяліла

на два бакі: сваіх (партызанаў) і чужых (паліцаёў). Але часцей за ўсё яны былі аднавяскоўцамі, бывала, і сваякамі. Далёка не ўсе яны (а дакладней, большасць) хацелі ісці ў самаахову, а потым у паліцыю, будзем шчы-

Сустрэча дарагануцаў пасля вайны (1945 г.)

што ваявалі з ворагам у партызанах.

На прыкладзе жыхароў мястэчка Дараганавы ўсё гэта і здолеў паказаць **Уладзімір Мікалаевіч** у кнізе «Параненыя ўспаміны». Гэтая кніга пра забітае вайной дзяцінства самога аўтара і такіх, як ён, «дзяцей вайны». У іх шчаслівага дзяцінства не было, засталіся толькі горкія ўспаміны пра вайну. Таму і праўдзівыя.

Дзіцячыя вока і слых зафіксавалі дэталі жыцця ў акупацыі, не заўважаныя дарослымі, і каб не названая кніга, дапоўненая ўспамінамі бацькоў, гэтыя дэталі так і засталіся б па-за ўвагаю гісторыкаў вайны.

У далёкім 1977 годзе ініцыятываю работнікаў аддзела культуры ЦК КПБ і пачалося стварэнне ўнікальнага летапісу народнай славы – кнігі «Памяць» па кожным раёне Беларусі. Хаця гэты праект і завершаны, але прыпыняць працу рана – створанае 20 гадоў таму патрабуе ўжо ўдакладненняў. І кніга **У. Кісялёва** – яркавы прыклад працягу.

рымі – і ў партызаны пабеглі не ўсе. Прыму, ды яшчэ пад страхам смерці, быў тою «пугаю», якую аднолькава паганялі абодва бакі.

Ні ў якім разе не магу адкінуць патрыятычныя пачуцці абсалютнай большасці насельніцтва Беларусі, якое не проста чакала шчаслівай хвіліны вызвалення, а ўсімі сіламі набліжала яго актыўным супрацьстаяннем нямецка-фашысцкім захопнікам, дапамогаю братам і сёстрам,

Уладзімір ГІЛЕП

Наша гісторыя:

Ідзі, падзі, імёны

Апошняе вяртанне Міхала Федароўскага ў Варшаву

Беларускаму і польскаму фалькларысту, этнографу, археолагу, краязнаўцу і калекцыянеру Міхалу Федароўскаму (1853–1923) належыць адно з самых пачэсных месцаў сярод працаўнікоў на ніве беларускай этнаграфіі і фалькларыстыкі, сярод даследчыкаў, якія зрабілі тытанічную працу па выяўленні мастацкіх здабыткаў беларускага народа і тым самым спрычыніліся да больш поўнага раскрыцця духоўнага вобліку беларускага народа перад усім светам. Прыкладна так сказаў пра Міхала Федароўскага даследчык яго творчасці, кандыдат філалагічных навук Янка Саламевіч. Шматтомная праца «Люд беларускі» Міхала Федароўскага – гэта сапраўдная скарбніца духоўнай творчасці народа, у якой сабраныя і апублікаваныя тысячы песень і казак, вераванняў і забабонаў, прыказак і загадак, паданняў, легендаў, анекдотаў, прыпевак, што стварала творчай фантазія нашых бацькоў, дзядоў і прадзедаў. Таму нездарма вялікі беларускі паэт Уладзімір Дубоўка назваў Федароўскага збіральнікам жэмчугу.

Жыццё і дзейнасць збіральніка жэмчугу непарульна былі звязаныя з Варшавай і з беларусамі, якія там жылі на пачатку XX ста-

годдзя. Варшава з'яўляецца радзімай Міхала Федароўскага, дзе ён нарадзіўся 1 верасня 1853 года. Бацька яго Адольф па нацыянальнасці быў кашубам, прымаў актыўны ўдзел у паўстанні 1863–1864 гадах, пасля якога эміграваў у Францыю. А ў 1870 годзе пад час франка-прускай вайны ён загінуў у бітве каля Арлеана. Маці Элеанора выхоўвала сына адна, праўда, дапамагалі і яе бацькі. Міхал скончыў чацвёрты клас мужчынскай прагімназіі з рускай мовай навучання ў Варшаве і зацікавіўся фальклорам, у прыватнасці, прыказкамі і фразеалагізмамі, запісаў іх ад варшавянаў. У 1873–1874 гадах быў вольным слухачом Пятроўска-Разумоўскай акадэміі, што каля Масквы.

У 1877 годзе Міхал Федароўскі выехаў у Заходнюю Беларусь. На працягу 17 гадоў ад Беластоцчыны да Случчыны ён паглыблена даследаваў духоўную і матэрыяльную культуру беларускага народа, збіраў этнаграфічныя матэрыялы, музейныя прадметы, кнігі, гістарычныя дакументы, творы жывапісу і графікі, раскопваў курганы, старажытныя паселішчы, накопліваў матэрыялы да археалагічнай карты Беларусі. Сабраў больш за 5000 беларускіх песень календарнага і сямейна-абрадавага цыклаў, запісаў больш за 10000 прыказак, больш за 500 загадак, сотні чарадзей-

ных, сацыяльна-бытавых, сатырычных і іншых казак, легендаў, паданняў, анекдотаў, жартаў, гумарэсак, народных павер'яў, забабонаў,

прымхаў, парадаў па народнай медыцыне і г.д. Шмат этнаграфічных запісаў, археалагічных прадметаў дасылаў Зігмунту Глогеру ў яго маёнтак Яжэва на Беластоцчыне, дарыў навуковым установам.

У 1904 годзе Міхал Федароўскі назаўсёды вяртаецца ў Варшаву. 10 траўня 1904 года «Gazeta Polska» (№ 129) паведамляла, што ў Варшаву пераехаў вядомы этнограф і археолаг, аўтар вялікай працы пад назвай «Люд беларускі» Міхал Федароўскі. Збіральнік прывёз з сабой багатыя археалагічныя прадметы, калекцыі, сабраныя на Беларусі, некалькі тысячаў

навуковых кніг, пераважна XVIII–XIX стагоддзяў, больш за 5000 гравюр, велізарную колькасць дакументаў і прыватных пісем XVII і XVIII стагоддзяў з архіваў Пацаў, Пацеяў, Храптовічаў, Сапегаў, сабраных ім на застрэшшах і ў куфрах шляхецкіх двароў, фальваркаў і засценкаў.

Пераехаўшы ў Варшаву, Міхал Федароўскі пачаў апрацоўваць сабраныя на Беларусі прыказкі. Потым заняўся класіфікацыяй, апрацоўкай і падрыхтоўкай да друку вялікага збору беларускіх народных песень. Але ўсё гэта яму зрабіць было няпроста, таму ў Варшаве ён шукаў памочнікаў.

Першай памочніцай Міхала Федароўскага ў апрацоўцы беларускага фальклору ў Варшаве была Лідзія Падул. Дзяўчына з Лідскага павета вучылася ў Варшаўскай кансерваторыі. Паводле словаў Янкі Саламевіча, Лідзія Падул нават запісала 7 песень для Федароўскага ў Лідскім павеце. Дзяўчына шмат дапамагала фалькларысту, пэўны час жыла ў яго на кватэры. Але больш звестак пра Лідзію Падул адшукаць не ўдалося. Магчыма, пасля заканчэння кансерваторыі яна пакінула Варшаву.

Вельмі часта ў Міхала Федароўскага бываў Рамуальд Зямкевіч – беларускі бібліяфіл, бібліяграф, публіцыст, гісторык і калекцыянер, які жыў у Варшаве. Ён пазнаёміўся з Федароўскім у 1905 годзе. Рамуальда Зямкевіча найперш цікавілі антыкварныя калекцыі Федароўскага. Вядома, ён шмат дапамагаў у апісанні і класіфікацыі сабраных ім матэрыялаў, нешта купляў у Федароўскага, нешта абменьваў і нават мог укарасці. Гэта была яго хвароба, як згадваў Сяргей Хмара (Слоніўскі край. 2000, № 1. С. 39). У 1931–1935 гадах Рамуальд Зямкевіч вёў карэктурную чацвёртага тома працы «Люд беларускі».

Часта ў доме Міхала Федароўскага засяджваўся беларускі паэт Гальяш Леўчык, які тады жыў у Варшаве. Яму, як нікому іншаму, найбольш давяраў пан Федароўскі. Гальяш Леўчык шмат дапамагаў яму, дапамагаў

шчыра і аддана. Многа кніг са сваёй сабранай бібліятэкі Міхал Федароўскі проста падараваў Леўчыку. І калі хто з беларусаў бываў тады ў Гальяша ў маленькай кватэры ў Варшаве на вуліцы Леапальдына, 35, то бачыў сярод шматлікіх кніг і тры тамы «Люд беларускага» з аўтаграфамі Федароўскага, падараваныя яму.

Жывучы стала ў Варшаве, Міхал Федароўскі па-ранейшаму не забывае Беларусь. Ён працягвае і ў Варшаве збіраць беларускія матэрыялы, просіць знаёмых дасылаць яму ўсё беларускае. Напрыклад, у лісце да Цэцыліі Снягоцкай у Львоў, у 1908 годзе Федароўскі просіць дасылаць яму кніжачкі, якія тычацца Русі Літоўскай (Янка Саламевіч. Міхал Федароўскі. Мн., 1972. С. 354).

З Варшавы Міхал Федароўскі вядзе вялікую перапіску з супрацоўнікамі «Нашай Нівы», «BielaGusa», прыватнымі асобамі. І пастаянна працуе над «Людям беларускім». Але жыць у Варшаве з матэрыяльнага боку Міхалу Федароўскаму было вельмі цяжка. Таму, каб знайсці сродкі для існавання, ён прадаваў свае калекцыі варшаўскім бібліяфілам, гандлярам старажытнасці, тым, хто цікавіўся антыкварам, быў сярэднікам у некаторых гандлёвых здзелках. Многія рэчы ён прадаваў вельмі танна, а таксама ахвяраваў музеям, архівам і бібліятэкам Польшчы.

У пачатку 1920-х гадоў ён захварэў, і 10 чэрвеня 1923 года Міхал Федароўскага не стала. Яго пахавалі на Павонзкаўскіх могілках у Варшаве. На надмагільнай пліце сябры Варшаўскага навуковага таварыства напісалі: «Міхал Федароўскі, этнограф, аўтар «Люд беларускага». 1853–1923».

Сяргей ЧЫГРЫН

На здымку:
Міхал Федароўскі.
Фота друкуецца ўпершыню

Пад такою назвай у Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адкрылася дакументальная выстаўка, прысвечаная 120-годдзю з дня нараджэння Аркадзя Антонавіча Смоліча – равесніка і сябра паэта, ініцыятыўнага і свядомага грамадскага дзеяча, педагога, вучонага і публіцыста.

З Мінскам Аркадзь Смоліч звязаў свой лёс яшчэ ў 1916 годзе. Сябраваў з Максімам Багдановічам, погляды якога падзяляў, больш таго – на Аркадзя Максіма аказаў вялікі ўплыў. А ў вірлівым 1917-м Смоліч наогул апынуўся ў эпіцэнтры палітычнага жыцця: народны сакратар асветы і намеснік старшыні Рады БНР, старшыня Цэнтральнага бюро краязнаўства Беларусі і рэдактар газеты «Грамада», прафесар БДУ і дзеяч беларускага нацыянальнага Адра-

«Чалавек – крыніца сілы»

джэння... Сучаснікаў здзіўлялі яго сіла, няўрымслівасць, энергія і веды.

Вяршыняй яго творчасці і таленту стала «Геаграфія Беларусі», першае выданне якой убачыла свет ў 1919 годзе. Гэты твор не толькі навуковы, але і глыбока літаратурны, публіцыстычны, ён узбагаціў спадчыну Беларусі. З-пад таленавітага піра А. Смоліча выйшлі яшчэ звыш 10 кніг, манаграфіяў і даследаванняў, і ў 1927 годзе ён стаў першым беларускім прафесарам-географам.

Але 1930 год быў апошнім у навуковай дзейнасці Аркадзя Смоліча. 17 чэрвеня прафесар геаграфіі, загадчык кафедры апынуўся ў Мінскай следчай турме, пасля быў сасланы ў Пермскую вобласць. 10 чэрвеня 1939 года Аркадзя Смоліча прысудзілі да расстрэлу і 17 чэрвеня здзейснілі прысуд у г. Омску.

Аркадзь Смоліч – адзін з першых, з кім сустраўся Максім Багдановіч у Мінску. З ім паэт пазнаёміўся яшчэ па перапісцы, якая папярэднічала прыез-

ду. Аркадзь сустраў Максіма на вакзале і адвёў у «Беларускую хатку», уладкаваў на кватэру, дзе жыў Змітрок Бядуля. Аркадзь Смоліч і Максім Багдановіч дыхалі адным паветрам, жылі аднымі думкамі. Магчыма, менавіта таму беларускі паэт паказаў аднадумцу першаму свой шэдэўр грамадзянскай лірыкі – верш «Пагоня».

У экспазіцыі асоба Аркадзя Смоліча прадстаўлена як незвычайная постаць у гісторыі беларускай культуры і навукі. Выстаўка цікавая для даследчыкаў і выкладчыкаў гісторыі і геаграфіі Беларусі, пісьменнікаў, прыхільнікаў асобы Максіма Багдановіча. Працаваць выстаўка будзе да 22 красавіка.

Паводле інфармацыйнага
арганізатараў

На паліцу краязнаўцу

Беларусь жывая. І сакральная

Душа Беларусі – у паданнях і легендах, створаных і з глыбокай верай перададзеных нам продкамі. Гэта нацыянальнае багацце, якое немагчыма поўна выявіць ні ў архівах, ні пад час археалагічных раскопак. Паданні і легенды тлумачаць карціну свету, у міфічных вобразах малююць наш непаўторны ландшафт. І нават сёння іх можна пачуць ад тых, хто захаваў у сваёй памяці старажытныя распевы прадзедаў.

Аўтары «Сакральнай географіі Беларусі» больш за дзесяць гадоў вандруюць па Радзіме, наведваюцца ў самыя патаемныя яе куточки, даследуюць апетыя ў міфах і паданнях сакральнага мясціны. Дзякуючы гэтым падарожжам і з’явілася на свет кніга, прэзентацыя якой адбылася ў сталічным «Кніжным салоне» 7 красавіка.

«Сакральная географія Беларусі» (Мн.: «Літаратура і Мастацтва», 2011) з’яўляецца адной з першых спробаў у нашай краіне сістэматычна асэнсаваць традыцыйную і культурную спадчыну беларусаў, захаваўшую нашымі продкамі ў паданнях і легендах, географічных назвах, багатым фальклорным матэрыяле. У кнізе апісаныя розныя сакральныя аб’екты: рэкі, азёры, балоты, камяні, дарогі, а таксама пададзеныя легенды, звязаныя з імі. Аўтары кнігі паспрабавалі вынікі сваіх назіранняў і даследаванняў, атрыманыя пад час археалагічных раскопак, этнаграфічных і фальклорных экспедыцыяў, размеркаваць па роз-

ных назвах, багатым фальклорным матэрыяле. У кнізе апісаныя розныя сакральныя аб’екты: рэкі, азёры, балоты, камяні, дарогі, а таксама пададзеныя легенды, звязаныя з імі. Аўтары кнігі паспрабавалі вынікі сваіх назіранняў і даследаванняў, атрыманыя пад час археалагічных раскопак, этнаграфічных і фальклорных экспеды-

дзелах, кожны з якіх прысвечаны той ці іншай сакральнай частцы нашага ландшафту.

Аўтары кнігі – краязнаўцы Ірына Клімковіч і Людміла Дучыц. Ірына паводле адукацыі інжынер, будавала дарогі, таму ўвесь час «мела справу» з камянямі. З цягам часу яна змяніла прафесію, і пад час працы ў розных рэдакцыях з’явілася ідэя скласці энцыклапедычны

слоўнік «Беларуская міфалогія». З тых часоў пасябрвала з Людмілай Дучыц, якая тады працавала ў акадэмічным Інстытуце гісторыі, – археолагам, кандыдатам гістарычных навук.

Па адказы на некаторыя пытанні я звярнулася да Людмілы Дучыц.

– Хто дапамагў вам у стварэнні кнігі? І аб чым яна?

– На жаль, сёння ў нашай краіне няма краязнаўчага таварыства, толькі газета і ёсць. У 20-я гады мінулага стагоддзя існаваў часопіс «Наш край», куды пісалі краязнаўцы з усёй Беларусі. Спецыялісты, якія добраахвотна нам дапамагалі ў стварэнні кніжкі, казалі, што «Сакральная географія Беларусі» – гэта нейкі арыенцір для краязнаўчых пошукаў. Краязнаўцы маюць добрыя веды па сваім рэгіёне, але ж кніга разлічаная менавіта на пачаткоўцаў, аматараў і на тых чыноўнікаў, якія не цэняць яшчэ нашу спадчыну.

– Як доўга вы працавалі над кнігай?

– Кнігі пішуцца хуценька, але ж назапашваецца і асэнсоўваецца матэрыял доўгія гады. Гэтае выданне змяшчае матэрыял аб тых мясцінах, дзе мы пабывалі. Экспедыцыі былі вельмі доўгія. Паралельна працавалі над папярэднімі кніжкамі. Мы з Ірынай Клімковіч збіралі матэрыял для міфалагічнага слоўніка, поўная назва якога «Энцыклапедычны слоўнік беларускай міфалогіі».

– Калі адбылося першае падарожжа па Беларусі? І хто браў удзел у экспедыцыях?

– Яшчэ ў 2000 годзе, разам з этнакультурным цэнтрам «Явар». З намі заўсёды едуць шмат навукоўцаў, журналістаў, спецыялістаў па азёрах і балотах. Зразумела, што робіцца ўсё не ў сталіцы, а ў малых гарадах, у вёсках. Паглядзіце, колькі цяпер краязнаўцаў, і ледзь не ва ўсіх машыны – ёсць магчымасць вандраваць. Скінуцца на бензін – і едуць на пошукі...

Беларусь жывая. Па ўсёй краіне людзі розных прафесіяў, розных узростаў займаюцца тым, што лічаць цікавым, выдаткоўваючы на гэта ўласныя сродкі.

Маргарыта МАНЬКО,
вучаніца гімназіі № 12
г. Мінска
Фота аўтара

Л. Дучыц, А. Карлюкевіч і І. Клімковіч

Руіны старажытнага замка і касцёла Святога Мікалая ўсё часцей вабяць турыстаў у вёску Геранёны Іўеўскага раёна Гродзенскай вобласці, куды прыязджаюць вандроўнікі з розных куточкаў Беларусі, Польшчы, Літвы. З артыкула Аляксандра Ярашэвіча, змешчанага ў часопісе Беларускага фонду культуры «Спадчына» за 1992 год, вядома пра геранёнскі касцёл і пра тое, што ўжо ў 1411 годзе вялікім князем ВКЛ Жыгімонтам Кейстутавічам там была заснаваная капліца. А ў 1519 годзе на яе месцы граф Альбрэхт Гаштольд пабудоваў з цэглы касцёл і забяспечыў яго каштоўнымі рэчамі (кандэлебры, арнаты, абразы, манстранцыя). Унікальным узорам докарматыўнага мастацтва была Геранёнская манстранцыя (разнавіднасць даразахавальніцы, якая выкарыстоўваецца для пакланення святым дарам). Пасля смерці А. Гаштольда яна была перададзена ў Віленскі катэдральны касцёл (1698). У артыкуле А. Ярашэвіча даецца падрабязнае апісанне манстранцыі, а ў 2004 годзе А. Яроманкам была зробленая яе прыблізная рэканструкцыя.

Былая вучаніца Геранёнскай сярэдняй школы Таццяна Сухарэўская цяпер жыве ў Германіі, але не забывае пра сваю радзіму. Яна гісторык, і таму знаходка, зробленая ёю, не дзіва: Таццяна наведла выстаўку ў Кракаве «Skarbiec katedrze wileńskiej» і знайшла там выяву манстранцыі (вышыня 149,7 см). Канечне ж, у геранёнцаў узнікла жаданне пабачыць яе на ўласныя вочы, вярнуўшы ў касцёл, для якога яна і прызначалася.

У каталіцкага храма нялёгка гісторыя: ён неаднойчы цягнуў ад войнаў і пажараў. Пад час руска-польскай вайны 1654–1667 гадоў шматлікія вёскі і гарады былі разбураныя, спаленыя. Не абмінула ліха і касцёл. Рэстаўрацыя пасля гэтага

А што там пад тынкоўкай?

пачалася толькі ў XVIII стагоддзі, прычым будаўнікі змаглі захаваць асноўныя рысы касцёла Гаштольдаў, які быў моцна пашкоджаны таксама і пасля пажару 1779 года.

Далейшая гістарычная інфармацыя пра касцёл у 1846 годзе змешчана ў дакументах Станіслава Янушэвіча і Канута Русецкага. На малюнку Станіслава Янушэвіча «Геранёны. Парафіяльны касцёл і руіны замка» каля касцёла бачны драўляны будынак. Гэта шпіталь-прытулак, пабудаваны ў 1625 го-

«Парафіяльны касцёл і руіны замка». Малюнак Канута Русецкага (прыбл. 1846 г.)

дзе Ганнай Пясэцкай. У 1819 годзе ў ім жылі арганісты, а ў 1849-м пабудова была зруйнаваная.

На сродкі ўладальніка Геранёнаў Оскара Корвін-Мілеўскага ў 1859 годзе пабудаваная капліца Святога Іпацыя з крыптай. Былі замоўленыя брамы для агароджы касцёла і могілак, крыжы для званіцы і касцёла. Былы ўладальнік быў пахаваны ў касцёле, пра што сведчыць пахавальная дошка, якая дайшла да нашых дзён.

Менавіта тады і былі ўзведзеныя тры мураваныя алтары. У цэнтры – выразаныя з дрэва гарэльеф «Троіца», скульптуры святых апосталаў Пятра і Паўла, у верхняй частцы размяшчаўся абраз Святога Мікалая, а бакавыя алтары па канструкцыі і дэкоры паўтараюць цэнтральны. І арган у касцёле ўпрыгожаны драўлянымі скульптурамі.

Сёння амаль кожны ведае імя знакамітага мастака Напалеона Орды, які, вандруючы па Беларусі, Польшчы, Літве, Украіне, здолеў у сваіх малюнках захаваць для нашчадкаў

прыгажосць гістарычнай і архітэктурнай спадчыны. У тым ліку і Іўеўскага раёна: малюнак палаца Умястоўскіх у Жамыслаўі, акварэль «Геранёнскі замак». Але мала хто ведае, што ён маляваў і Геранёнскі парафіяльны касцёл каля 1875 года. Пра гэты факт даюцца звесткі ў кнізе «Koscioly i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwo Wileńskiego», якую выдаў у 2005 годзе Міжнародны цэнтр культуры ў Кракаве (Т.1. Пад рэдакцыяй Я.К. Астроўскага).

Праз некалькі гадоў парафія будзе святкаваць 500-годдзе святыні. Да гэтай даты пачалі рыхтавацца ўжо зараз. З ініцыятывы ксяндза Андрэя Лысага мінская фірма «Басталія» пад кіраўніцтвам Івана Мядзведзева пачала рэстаўрацыйныя працы ў касцёле. Пад пластамі тынкоўкі былі знойдзеныя фрэскі XVIII стагоддзя. Праца вельмі карпатлівая, таму мусіць расцягнуцца на 5–7 гадоў. З гэтай нагоды ксёндз Андрэй запрашае ўсіх неабякавых далучыцца да захавання культурнага аб’екта, а таксама, па магчымасці, зрабіць фінансавы ўнёсак.

Алена СМАЛЯНІЧЭНКА,
агарададок Геранёны
Іўеўскага раёна

Фрагмент цэнтральнага алтара касцёла (XVIII ст.)

Геранёнская манстранцыя (знаходзіцца ў Віленскай катэдрэ з 1698 г.)

Імпрэзы

Шумная літ-рок-тусоўка

Днямі адбылася прэзентацыя дзіўнай кнігі – «Rock on-line». На адным музычным сайце яе назвалі «авангардны музычны дэтэктыў», а на другім крыху прасцей – «збор інтэрнэт-ляянак беларускіх рок-музыкаў». Аўтара, дарэчы, добра ведаюць чытачы «Краязнаўчай газеты», гэта Вітаўт Мартыненка, які папярэднія музыкалагічныя кнігі пісаў разам з сябрамі аднадумцам Анатолям Мьяльгуем: «Праз рок-прызму» (1989, «ВІНІМ», ЗША), «222 альбомы беларускага року» (2006, «Медысонт», Беларусь). Новую працу выпусціла музычнае выдавецтва «Каўчэг».

Зала пад час прэзентацыі не толькі не была пустой, але й поўнай знакамітасцяў: праязікі Васіль Якавенка і Кастусь Травень, паэт Славамір Адамовіч, прыгаданы ўжо музыкалаг Анатоль Мьяльгуй, музыкі гуртоў «Мутнае вока» і «P.L.A.N.». Усе яны – рэальныя героі таго дэтэкты-

ва, які небеспаспяхова спрабуе высветліць традыцыйную дэтэктыўную інтрыгу – хто забойца беларускай песні?

Як высветлілася з выступленняў, на напісанне кнігі Вітаўта падштурхнула нібыта банальная ляянка на форумах у інтэрнэце

В. Мартыненка (злева) і А. Плясанаў

Дык хто ж забойца беларускай песні ў Беларусі, дзе лепшыя гурты не ўбачыш па тэлевізары, а калі й пачуеш нейкую песню па радыё, дык ніколі не адшукаш імя выканаўцы.

вакол беларускай рок-музыкі; але калі нехта брыдкасловіў там ананімна, дык такія актыўныя падарожнікі па сеціве, як той жа Вітаўт і Андрэй Плясанаў, аўтар сучасных мело-

дыяў, выдадзеных аж на шасці поўнафарматных фірменных альбомах гурта «P.L.A.N.», самааддана і адкрыта кідаліся ў бойку за добрае імя дзеляў роднага беларускага шоўбізу, у якога ворагаў, аказваецца, не менш, чым прыхільнікаў.

А хто ж яны, тыя ананімныя псеўдагероі? І пытанне, аказваецца, не застаецца без адказу, бо заўжды ўсё патаемнае становіцца яўным. Удзельнікі тых музычных баталіяў акурат і расказалі, як выплывалі на свет сапраўдныя імёны інтэрнэт-скандалістаў, як яны мімікрыравалі пад час выяўлення аголенай сваёй натуры. Ну сапраўдны дэтэктыў з яркімі ды выразнымі характарамі і таямніцамі. А ілюстрацыямі да таго дэтэктыва станавіліся дыскі з песнямі, створанымі ўдзельнікамі он-лайну.

А што ж рабілі на вечарыне вядомыя пісьменнікі? Аказваецца, магутныя высновы іх твораў станавіліся ў кнізе філасофскім падмацункам аргументаў аўтара. Як заўважыў адзін журналіст, пасля новай кнігі Вітаўта Мартыненкі вельмі многія змогуць іначэй зірнуць і на беларускую рок-музыку, якая, аказваецца, здольная быць сапраўдным лю-

стэркам грамадства, і на сучасную ды класічную літаратуру, на ейнае перагукванне з еўрапейскай філасофіяй. І многім, пэўна ж, захочацца асабіста пачытаць і «Пакутны век» ды «Нячывелле» Якавенкі, і «Вокліч» Травеня, і «Гараватку» Акулы, і «Рым» Адамовіча. У творы Вітаўта Мартыненкі ўсё гэта разгарнулася жывой інтрыгай рэальнага жыцця. А адмыслоўцы, як сказаў раманіст В. Якавенка, яшчэ доўга будуць біцца над вызначэннем жанру новага твора.

Не абышлася прэзентацыя рок-кнігі без музыкі. Праспяваў свае песні ў акустычным варыянце Яўген Змушка, лідар улюбёнага панк-гурта Альдоны Мартыненкі «Мутнае вока» (дачка Вітаўта, дарэчы, і аздобіла бацькаву кнігу), а Андрэй Плясанаў толькі нагадаў прысутным некалькі сваіх песень на вершы ўсё таго ж В. Мартыненкі.

Пасля імпрэзы пачалася аўтограф-сесія Вітаўта і ўсіх астатніх названых тут папулярных аўтараў. Свае прыхільнікі знайшліся ў кожнага.

Алена
ЦЯРЭНЦЬЕВА
Фота
Анатоля
МЯЛЬГУЯ

Паселішча ўзнікла ў 1510 годзе ў паўднёвай частцы маёнтка Бярозаўка, які быў падараваны выхадцу з польскай шляхты Свінтарэцкаму за ваенныя заслугі перад Вялікім Княствам Літоўскім.

У маёнтку высакалі лес пад ворыва, таму на загад уладальніка была заснаваная вёска на 28 двароў з доўгай крывой вуліцай. Назва вёскі – Крыпулі – паходзіць ад літоўскага слова «крыпуліс», што азначае «крывая вуліца».

Цягам часу ўзнікла неабходнасць у дарозе-грэблі праз балота да вёскі Поня. Даўжынёю ў тры вярсты, яна

была акапаная з абодвух бакоў канавамі, высланая камянямі і пасы-

Дом сям'і Жукоў з скульптурнымі кампазіцыямі

паная грунтам. Так вёска была прывязаная да галоўнай дарогі Докшыцы–Вілейка, па якой ажыццяўлялася паштовая сувязь. У Крыпулях працавала паштовая станцыя, а таксама мелася карчма з начлегам для праезджых.

У 1812 годзе французскія войскі зрабавалі мясцовае насельніцтва, а пры адступленні спалілі Крыпулі.

У 1816 годзе ўладальнік маёнтка Свінтарэцкі вызначыў новае месца для вёскі Крыпулі – у лесе па правым баку гасцінца Докшыцы–Даўгінава (на супраць спаленай). Ён бясплатна выдзеліў сялянам лес для будаўніцтва сядзібаў, а таксама транспарт для перавозкі лесу і матэрыялаў. У нанова пабудаванай вёсцы абалал вуліцы была высаджаная

алея з ліпаў і клёнаў даўжынёю 200 метраў.

Пад час трохгадовай акупацыі нямецка-фашысцкімі захопнікамі жыхары вёскі зведалі шмат гора і пакутаў. Але найбольшыя страты – гэта жыцці 34 землякоў, што не вярнуліся дадому з поля бою. На ўшанаванне іх памяці ўдзячныя землякі ў 1966 годзе ўстанавілі ў вёсцы помнік.

Адрозна пасля вызвалення Крыпульскага краю пачало-

ся аднаўленне разбуранай гаспадаркі. Не забыліся і на дзяцей – у 1944 годзе ўпершыню адчыніла дзверы Крыпульская пачатковая школа. У 1983-м быў узведзены сучасны будынак базавай школы, а ў 1995-м яна была рэарганізаваная ў базавую школу-сад. Цяпер установа адукацыі ажыццяўляе вучэбна-выхаваўчы

Уборка лёну студэнтамі (1984 г.)

працэс на трох узроўнях. Тут створаныя ўмовы для інтэлектуальнага і фізічнага развіцця вучняў, якія з поспехам выступаюць на раённых алімпіядах, спаборніцтвах, аглядах, конкурсах.

Цяпер вёска Крыпулі – цэнтр сельсавета. За апошнія гады яна непазнавальна змянілася. Дзякуючы новым паведам часу і руплівай працы людзей вёска стала больш прыгожай. Хочацца спадзявацца на яе далейшы росквіт.

Фёдар ПАЛАЧАНІН,
г. Докшыцы

Фразеалагізмы, аўтарства якіх вядомае

У сучаснай беларускай літаратурнай мове, паводле адпаведнага найбольш поўнага даведніка, прыкладна 7000 фразеалагізмаў. Сярод іх толькі каля 120 адзінак склалася ў выніку фразеалагізацыі крылатых выразаў з вядомым іх аўтарствам. Сюды ўваходзяць фразеалагізмы як уласна беларускія, так і запазычаныя ці скалькаваныя з іншых моваў, уключаюцца таксама некаторыя біблейскія і міфалагізмы (з грэчаскай і рымскай міфалогіяй).

Так, у нашу мову як запазычаныя або калькі ці паўкалькі ўвайшлі, напрыклад, такія былыя наватворы, аўтарства якіх вядомае і якія, прайшоўшы стадыю крылатых выразаў, ператварыліся ў звычайныя фразеалагізмы (у дужках пазначаецца стваральнік выразу): *ля разбітага карыта* (А.С. Пушкін), *мёртвыя душы* (М.В. Гоголь), *кінуць косяць* (І.А. Крылоў), *абдымаць неабдымнае* (Казьма Пруткоў), *неба ў алмазах* (А.П. Чэхаў), *не на той вуліцы* (Максім Горкі), *дзірка ад абаранка* (У. Маякоўскі), *браты нашы меншыя* (С. Ясенін), *галопам па еўропах* (А. Жараў).

З лацінскай мовы: *белая варона* (Ювенал), *залатая сярэдзіна* (Гарацый), *святая прастата* (Ян Гус), *яблык разладу* (Юсцін).

З французскай мовы: *бура ў шклянцы вады* (Мантэск'е), *гарматнае мяса* (Шатабрыян), *месца пад сонцам* (Паскаль), *цягаць з агню каштаны* (Ляфонтэн).

З нямецкай мовы: *між молатам і кавадлам* (Шпільгаген), *радзімая пляма* (К. Маркс), *сусветная туга* (Жан-Поль), *чырвонай ніткай праходзіць* (Гётэ).

З англійскай мовы: *апошні з магікан* (Ф. Купер), *рукі прэч* (ад каго, ад чаго; У. Гладстан), *трымаць порах сухім* (О. Кромвель).

З іспанскай мовы: *пятая калона* (генерал Мола), *рыцар журботнага вобраза* (Сервантэс).

Далей гаворка пойдзе пра ўласна беларускія фразеалагізмы – з паказам, хто іх стваральнік, з якога твора выраз пачаў сваё жыццё, што ён абазначае і як рэалізуецца ў маўленні, у творах сучаснай беларускай літаратуры (адзін і болей прыкладаў).

Акуляры настаўляць каму. З камедыі Кандрата Крапівы «Хто смяецца апошнім». Абазначае «ўводзіць у зман, паказваючы што-небудзь у фальшывым, скажоным, але выгадным для сябе выглядзе». «Пра багацце пан Адольф гаворыць самазадаволена... А дзяўчо яму акуляры настаўляе» (Б. Бур'ян).

Асадзі назад! З аднайменнага верша Якуба Кола-

Складальнікам таго ці іншага фразеалагізма заўсёды з'яўляецца які-небудзь асобны чалавек, і ўзнікае фразеалагізм адразу, у індывідуальным маўленчым акце, у працэсе маўлення. Спачатку гэта – аказіянальна, аўтарскі твор, а пасля ён падхопліваецца іншымі людзьмі з бліжэйша-

са, дзе выраз як рэфрэн паўтараецца амаль ва ўсіх строфах. Ужываецца са значэннем «прэч» як патрабаванне пазбавіцца ад каго-небудзь. «Не толькі на кірмашы мяне слухаюць, калі я закамандую: асадзі назад!» (У. Галубок). «Сорак першы помнік: быў суровы год! Ворат вераломна рушыў на Усход. На Маскву ён рвецца, прэ на Ленінград, толькі дзе ні ткнецца – асадзі назад!» (Н. Гілевіч).

Выдраць лысаму валасы. З паэмы Кандрата Крапівы «Хвядос – Чырвоны нос». Абазначае «зрабіць ці, выхваляючыся, мець намер зрабіць што-небудзь недарэчнае». «– Ну што, выдраў лысаму валасы, вызначыўся? – Зраблю вывады, Спяпанавіч...» (А. Масарэнка). «– Было тваё, а цяпер будзе наша! – Напалохаў! Выдраў лысаму валасы! – глядзеў ваўком Пятро» (Г. Далідовіч).

Ездзіць па левым баку. З артыкула Кандрата Крапівы «Ці будзем мы ездзіць па левым баку?» Абазначае «парушаць нормы літаратурнай мовы». «У нас, аднак, для некаторых людзей нормы – не закон. Яны ездзяць па левым баку» («На-стайн. газ.»).

Жаба ў каляіне. З аднайменнай байкі Кандрата Крапівы. Абазначае «нікчэмнасць, асуджаная на пагібель». «Партыя цяпер апынулася ў ролі жабы ў каляіне» («ЛіМ»).

«– Божа, што ён толькі вярзе на Абрамчыка. – А што? – Ды неяк непрыемна нават вымаўляць такое. Жабай у каляіне назваў» (Л. Прокша). «– Ну хто ён сам і тыя, каго ён залічвае да сонцазорнага арэпага?... Варта жалю, амбіцыйная жаба ў каляіне...» (С. Кліменценка). «Толькі не круціся, Цярэбля, як жаба ў каляіне. Я ведаю ўсё, бо даўно трымаю цябе на прыцэле» (В. Дубінка).

Кветкі з чужых палёў. Паходзіць ад назвы зборніка (1928) Ю. Гаўрука, куды ўвайшлі пераклады з твораў англійскай, нямецкай, французскай, італьянскай і польскай паэзіі. Ужываецца са значэннем «запазычаныя з іншых працаў матывы, вобразы, думкі і іх вы-

га асяроддзя і з цягам часу становіцца агульнажывальнай моўнай адзінкай. Як пісаў Я.Ф. Карскі адносна ўзнікнення прыказак, «наколькі асоба аўтараў на прыказках не адбілася, то народ лёгка забыў іх складальнікаў і захаваў гэтыя творы як свае ўласныя».

ражэнне». «Якія ж тут «кветкі з чужых палёў», калі гэта ведае кожны больш-менш адукаваны чалавек» («На-стайн. газ.»). «Ні ў адным з іх [вершаў Максіма Танка на запазычаныя матывы] мы не заўважаем залежнасці, наадварот – тэма, матывы змяняюць самую сваю прыроду, урастаюць у нашу глебу не кветкамі з чужых палёў, а жывымі кветкамі нашай роднай паэзіі» (Васіль Вітка).

Людзьмі звацца. З верша Янкі Купалы «А хто там ідзе?» Мае сэнс «быць свабоднымі, шчаслівымі, займаць у жыцці належнае чалавеку месца». «Збылася мара паэта: беларусы сталі людзьмі звацца» (Кузьма Чорны). «І на гэты раз В. Адамчык расказвае пра жыццё жыхароў Заходняй Беларусі, пра тых, хто імкнуўся «людзьмі звацца» і за гэта змагаўся» (Г. Пашковіч).

Ні бэ ні мя. З байкі Кандрата Крапівы «Дыпламаваны Баран». Абазначае «зусім нічога (не ведаць, не разумець)». «Дарэчы, сам ён, бедненькі, часцей за ўсё – ні бэ ні мя» (Я. Брыль). «Калісьці мамы сваіх дзяцей (найлепшых самых!), займеўшы там, дзе трэба, «руку», сілком упхнулі ў навуку. Ды тыя ў ёй – ні бэ ні мя: чаго няма, таго няма!» (К. Цвірка).

Пусціць з дымам да бога што, каго. З п'есы Кандрата Крапівы «Партызаны». Абазначае «спаліць, знішчыць агнём». «Твой сын старшыня групы? Так? Скажы яму, каб ён ім не быў... Бо прыйдзем і з дымам пусцім хату да бога» (П. Пестрак).

Ружовы туман. З аднайменнага апавядання В. Быкава. Абазначае «стан ілюзорнага, таталітарна-савецкага ўспрымання рэчаіснасці». «Магчыма, Быкаў стаў тым пісьменнікам, які першы выйшаў з ружовага туману» (С. Дубавец). «У ружовым тумане мы былі і ёсць і будзем для з натоўпам паяднання ці для ўлад каранавання пры жыцця чарговым цудзе» (Р. Тармола-Мірскі). «Аўтар прапанаваў размежаванне літаратуры «ружовага туману» – ідэалізаванай савецкай – ад на-

цыянальнай беларускай літаратуры» (Л. Рублеўская). «Ружовы туман спакойнага жыцця прыемней за чорную праўду незагойных ранаў» («ЛіМ»). «Не веру! Няўжо моладзь тады была настолькі прагрэсіўна-«прасунутая», каб успрымаць акаляючую рэчаіснасць без «ружовага туману» перад вачыма?» (С. Грышкевіч).

Рыцар ночы. З абразка Змітрака Бядулі «Прытуліся камне» (1913). Абазначае «носьбіт раэакцыйнай ідэалогіі, цемрашал». «На нас узнікаюцца рыцары ночы, іх сочаць у цьме нашы зоркія вочы» (Кандрат Крапіва). «Рыцары ночы са скуру вылузаюцца, каб нацягнуць на сябе скуру авечак» (І. Сіманюскі).

Свінтус грандыёзус. З камедыі Кандрата Крапівы «Хто смяецца апошнім». Абазначае «ганебны, няўдзячны чалавек, нахабнік». «– Слухай, слухай сваю разумную бабулю! Яна табе такую этымалогію выдасць, што не будзеш знаць, на чым ходзіць чалавек. – Чалавек ходзіць на нагах, пакуль не робіцца свінтусам грандыёзусам. – Я – свінтус грандыёзус? Дзякуй, мама» (І. Шамякін). «– Што гэта ты?.. Ледзь не грубіць пачаў. – Дык жа свіння... свінтус грандыёзус! – усё яшчэ не мог апамятацца, супакоіцца Андрэй Макаравіч» (Б. Сачанка).

Сена на асфальце. З аднайменнага апавядання (1963) і зборніка апавяданняў (1966) М. Стральцова. Мае сэнс «гараджанін у першым пакаленні, ахоплены настальгіяй па роднай вёсцы». «Ты, значыць, агітуеш за горад? Ну правільна. Што табе вёска? Пазабытае мінулае. Ты даўно перастала быць «сенам на асфальце». Твой дом у горадзе» (Артур Цяжкі). «Жыве ўва мне і бунінскі Міця з яго рамантычнай пакутнасцю, і мележаўскі Васіль з яго ўтравелай прыземленасцю... «Сена на асфальце» – вось і ўсякая гармонія» (Л. Галубовіч). «Барыс Пятровіч не галосіць па страчанай ці адрынутай вёсцы, не пачуваецца ў горадзе прыслаўным сенам на асфальце» («Дзеяслоў»).

Фіга на талерцы. З аднайменнага верша Кандрата Крапівы. Абазначае «непрыемнасць для каго-небудзь, прыхаваная ветлівасцю, далікатнасцю». «А што каб пачаставаць цяпер той бульбай, якую Анішчук хацеў заараць... Гэта будзе для Анішчука і яго кампаніі нешта накшталт фігі на талерцы» (І. Гурскі).

Фіга (кукіш) у кішэні. З паэмы Кандрата Крапівы «Хвядос – Чырвоны нос». Абазначае «баязлівае, скрытнае праяўленне незадавальнення чым-небудзь, неадбарэнна чаго-небудзь, пагрозы каму-небудзь». «Вінаваты мы ўсе разам, што церпім такое становішча, што за якасць і ўзровень змагаемся нярэдка фігай у кішэні» (Н. Гілевіч). «Я ведаў многіх таленавітых, разумных, ды палахлівых людзей, якія так і перабылі ўсё жыццё з кукішам у кішэні...» (С. Законнікаў).

Хварэць на пана. З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». Ужываецца са значэннямі «доўга спаць, вылежацца» і «весці сябе высакамерна, фанабэрыста, выяўляючы нечаканыя звычкі, імкненне да раскошы і пад». «Дзед-жабрак прачнуўся рана, будзіць хлопца. – Уставай! Хварэць нечага на пана...» (Якуб Колас). «Нешта ты рана захварэў на пана» (Р. Барадулін). «Мужыцкі сын – ці не пагана! – не хоча працы чорнай знаць: пачаў, ці бач, хварэць на пана! Узяўся панства спаганяць!» (Н. Гілевіч). «Ты ж аконам панскі, а на пана хварэеш» (П. Броўка).

Як дзядзька ў Вільні. Выраз склаўся на аснове эпізодаў з паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» (раздзел «Дзядзька ў Вільні»). Абазначае «збянтэжана, непрывычна, ніякавата (адчуваць сябе, паводзіць сябе)». «З усіх, хто ў зале, бадай адзін ён [Веньямін] парыўся ў чорным пінжаку з невялікімі адвіслымі лацканамі. «Як дзядзька ў Вільні», – мільганула думка» (І. Навуменка). «Праспект з патрэбай пільнай у два бакі імчыцца. Стаю як дзядзька ў Вільні, хоць і сяджу як быццам...» (В. Зуёнак). «Апынуўшыся ў Мінску, я, напэўна, выглядаў як дзядзька ў Вільні...» (В. Шаранговіч).

Вядомы рускі вучоны А.І. Яфімаў пісаў: «На долю толькі нямногіх пісьменнікаў выпала шчасце ўзбагаціць фразеалогію роднай мовы ўдалымі фразеалагізмамі – гэтымі неўміручымі помнікамі таленту, дасціпнасці і натхненню». Як у рускай фразеалогіі першынство ў гэтых адносінах належыць І.А. Крылову, так у беларускай (гэта відаць з пададзенага вышэй матэрыялу) – Кандрату Крапіве.

Іван ЛЕПЕШАЎ,
прафесар, г. Гродна

Ці то трус, а можа, кот

Уздоўж

1. Той, хто займаецца працай у галіне знешніх зносінаў. Да яе больш здольныя, паводле ўсходняга гараскопа, асобы, народжаныя пад знакам задзяка Блізняты. 4. Бадзёрае і жыццерадаснае светаадчуванне: яго падтрымлівае ў людзях янтар (бурштын). 9. Знак задзяка: народжаных пад ім у 2011 г. Ката (Труса) чакае прыбаўленне ў сям'і. 10. Усходняя страва. 11. Каштоўны камень, талісман для закаханых. 12. Карысць, прыбытак: яе 2011 г. прынясе шчасліўцам, народжаным у год Ката (Труса). 14. ... на печку – сцюжа на двор (прык.). 15. Лёгка баваўняная ці шаўковая тканіна. 19. Тое, што і поспех: яе дасягнуць людзі, народжаныя пад знакам задзяка Рыбы. 20. Усходняя краіна, у якой гаспадаром 2011 г. лічаць Ката; у Японіі перавагу аддаюць Трусу. 23. Смеласць, рашучасць: рыса характару, уласцівая большасці народжаным у год Дракона. 25. Урачысты верш. 27. Зімовы стан жыццядзейнасці кратоў,

мядзведзяў. 29. Расліна – талісман Львоў. 31. Прадмет, які абмахваюцца ў духату. 32. Невялікая камічная п'еса. 33. Горны .... Камень-талісман, які забяспечвае жанчынам шчасце ў каханні. 34. Міфічныя насельніцы беларускіх азёраў; тое, што і русалкі.

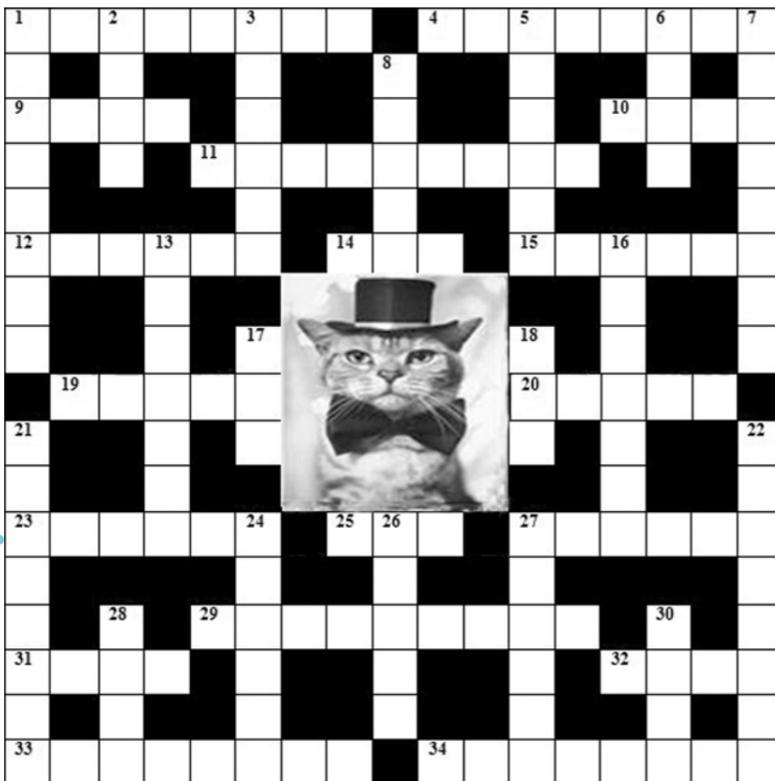
Упоперак

1. Паляўнічая стрэльба. 2. Вялікі пухнаты і мяккі шаль; удалы падарунак у год Ката (Труса). 3. Агародная расліна, карняплод, якую варта пакласці пад навагоднюю елку, каб пацешыць Труса. 5. Від падарожжа, які чакае ў новым годзе Скарпіёнаў. 6. Снегавая хатка эскімосаў. 7. Перайманне каціных гукаў; напярэдадні Новага года, пад бой гадзінніка, можна і памяўкаць, каб пацешыць Ката. 8. Красна поле снапамі, а ... – умалотам (прык.). 13. Адказ на загадку. 16. Тое, што з'яўляецца асабліва дарагім; для Вадалеяў ёю з'яўляецца сям'я. 17. Травяністая расліна, талісман для Рыб. 18. Закончаная частка

драматычнага твора. 21. Месяц года; для тых, хто нарадзіўся ў гэтым месяцы, камянямі-талісманамі з'яўляюцца алмаз і сапфір. 22. Колер падарожнікаў, духоўнасці. 24. На Васіля Цёплага (прыпадае на 2 лютага) вялікі снег – хутка будзе ... (прыкм.). 26. Знак задзяка;

народжаных пад гэтым знакам у 2011 г. чакаюць паспяховае паездкі, буйныя пакупкі. 27. Млекакормячая жывёліна; людзей, народжаных у год ... , чакаюць рамантычныя стасункі з Котом (Трусам). 28. ... трус. Парода вялікіх трусаў вагою да 8,5 кг. 30. Знак задзяка; народжаных пад гэтым знакам у 2011 г. чакае павышэнне па службе.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ,
г. Дзяржынск

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 14

Уздоўж: 1. Знічка. 4. Венера. 8. Арба. 9. Пётр. 11. Семановіч. 14. Віраж. 15. «Салют». 16. Косы. 17. Шміт. 20. Слуцк. 21. Жыцце. 25. Драздовіч. 27. Слуп. 28. Арол. 29. Сігнал. 30. Плутон.

Упоперак: 2. Неба. 3. Колер. 5. Еўнік. 6. Раён. 7. Сакавік. 10. Рэктар. 12. Калясніца. 13. Матэматык. 18. Космас. 19. «Паехалі!» 22. Трава. 23. Міхал. 24. Сухі. 26. Арго.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

Лельчыцы – гарадскі пасёлак, цэнтр Лельчыцкага сельскага Савета і Лельчыцкага раёна, за 215 км ад Гомеля, 67 км ад чыгуначнай станцыі Ельск, 363 км ад Мінска; на левым беразе р. Убарць (прыток р. Прыпяць). Аўтадарогамі злучаны з Мазыром, Туравам, Глушкавічамі. У 2004 г. 9 тыс. жыхароў.

Вядомыя з XVI ст. як сяленне Мазырскага павета ў Кіеўскім, з 1569 г. у Менскім ваяводстве ВКЛ. З 1651 г. сяло ва Уборскай воласці Пінскага павета. Дзейнічала царква, апекуном якой быў віленскі біскуп Е. Тышкевіч. Працяглы час Лельчыцы належалі Віленскаму епіс-

капату і графу Салагубу. Пасля 2-га падзелу Рэчы Паспалітай у складзе Расійскай імперыі. У 1795 г. 64 двары. У 1854 г. 361 жыхар, дзейнічалі Свята-Траецкая царква, яўрэйская малітоўная школа. У 1874 г. граф Тышкевіч меў у Лельчыцах і наваколлі 32 986 дзесяцінаў зямлі, 6 вадзяных млыноў, карчму. У 1884 г. адкрытае народнае вучылішча, якое ў 1922 г. ператворанае ў 7-гадовую школу, а пазней – у сярэднюю. У 1886 г. цэнтр воласці, у склад яе ўваходзілі 25 паселішчаў з 432 дварамі (у 1924 г. воласць ліквідаваная, тэрыторыя ўключаная ў Мазырскую акругу). У 1892 г. пабудаваная новая драўляная царква. Паводле перапісу 1897 г. 164 двары, 897 жыхароў, малітоўная школа, фельчарскі пункт, млын, царква, народнае вучылішча, паштовае аддзяленне, хлебазапасны магазін, 2 крамы, сінагога, карчма. Побач размяшчаўся аднайменны фальварак. У 1908 г. 170 двароў, 1216 жыхароў, у 1917 г. у сяле 1506, у фальварку – 18 жыхароў. У 1909 г. пабудаваны драўляны касцёл. 3 лютага 1918 г. да пачатку 1919 г. Лельчыцы акупаваны германскімі войскамі, з сакавіка да ліпеня 1920 г. – польскімі. У 1925 г. 279 двароў. 3 жніўня 1924 г. цэнтр Лельчыцкага с/с і Лельчыцкага раёна Мазырскай акругі, з лютага 1938 г. Палескай, з пачатку 1954 г. Гомельскай абласцей. У пач. 1930-х гг. два

Касцёл Дзевы Марыі з Фацімы

населеныя пункты: Вялікія Лельчыцы і Малыя Лельчыцы.

3 ліпеня 1935 г. мястэчка, з верасня 1938 г. гарадскі пасёлак.

У Вялікую Айчынную вайну на тэрыторыі раёна дзейнічаў знішчальны батальён (камандзір Г.П. Лішафаеў). З ліку мабілізаваных у Лельчыцкім і Ельскім раёнах сфармаваны 407-ы артылерыйскі полк. Пасля баёў 3–4 верасня 1941 г. фашысты занялі пасёлак, але былі блакаваны і хутка пакінулі яго. 3 23 верасня 1941 г. да 23 студзеня 1944 г. Лельчыцы акупаваны нямецкімі войскамі, якія знішчылі тут 685 мясцовых жыхароў і 750 жыхароў з іншых месцаў, спалілі гарадскі пасёлак. 3 канца жніўня 1941 г. да мая 1942 г. дзейнічала падпольная група (кіраўнік М.В. Кудзін); падпольшчыкі былі раскрытыя акупантамі і закатаваныя.

У 1962–1965 гг. у складзе Мазырскага раёна, з 1965 г. зноў цэнтр Лельчыцкага раёна. Краязнаўчы музей створаны ў 1989 г. Радзіма балетмайстра В.В. Варановіча, кампазітара У.В. Журовіча, рэжысёра М.Я. Коласа, генерал-маёра А.А. Нікіціна, беларускіх

вучоных К.І. Слабажанінай, А.Е. Лісейчыкава.

На левабярэжжы ракі і па вул. Чырвонаармейскай маюцца парк. На брацкай магіле членаў аператыўнай групы ЦК ВЛКСМ, лётчыкаў і партызана усталяваны помнік, на магіле ахвяраў фашызму – абеліск.

ЛЕМЦІГОВА Валентіна Пятроўна (н. 19.12.1935, в. Новая Алакюль, Ленінградская вобл.) – мовазнаўца, доктар філалагічных навук, прафесар. З 1961 г. – у Інстытуце мовазнаўства АН БССР. Старшыня Рэспубліканскай тапанімічнай камісіі пры НАН Беларусі. Даследуе сучасную беларускую мову, анаматыку. Больш за 200 навуковых працаў прысвечаныя пытанням станаўлення і функцыянавання ўсходнеславянскай айканіміі («Беларуская айканімія», «Фарміраванне ўсходнеславянскай айканіміі ў сувязі з развіццём тыпаў паселішчаў», «Slowianska o p o m a s t y k a », нарматыўны даведнік «Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь» ды інш.). Аўтар «Украінска-беларускага слоўніка», сааўтар «Руска-беларускага слоўніка грамадска-палітычнай тэрміналогіі», працаў «Анаматычныя словаўтваральныя элементы ва ўсходне- і заходнеславянскіх мовах» (разам з М.В. Бірылам) і «Сучасная беларуская мова», кнігі «Тапонімы распавядаюць».

Свята-Троіцкая царква